Університет державної фіскальної служби України
Навчально-науковий інститут гуманітарних наук
Кафедра журналістики, української словесності та культури

Що вивищує розум,
те повинно вивищувати й душу
П. Буаст

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА КУЛЬТУРА В СУЧАСНОМУ ГУМАНІТАРНОМУ ЧАСОПРОСТОРІ: АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦЯ

ЗБІРНИК
МАТЕРІАЛІВ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

21 ЛЮТОГО 2020 РОКУ

Ірпінь 2020

ББК 74.9 (4 Укр) 58 я431
У 45

Розглянуто і схвалено на засіданні кафедри журналістики, української словесності та культури Університету державної фіскальної служби України (протокол № 8 від 18 лютого 2020 року)

Українська мова та культура в сучасному гуманітарному часопросторі: аспекти формування комунікативної компетентності фахівця: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції / Укладачі: І.В. Зайцева, О.П. Калита, А.К. Павлова. Ірпінь: Університет державної фіскальної служби України, 2020. 108 с.

Редакційна колегія:
Зикун Н.І. – доктор наук із соц. ком., професор
Зайцева І.В. – кандидат педагогічних наук, доцент
Калита О.П. – кандидат педагогічних наук, доцент
Павлова А.К. – кандидат філологічних наук, доцент

УДК 811.116.2:388.4 (477)(063)
ББК 74.9 (4 Укр.) 58 я431
У 45

Матеріали подано в авторській редакції.

Зміст

Александрова Галина. Михайло Старицький та Іван Стешенко: перегуки життєвих і творчих біографій..... 5

Гадюк Руслана. Вербалізація модальної семантики прохання у жанрі молитви……9

Зайцева Інна, Дуркіна Катерина. Політична культура як необхідна умова ефективності розвитку суспільства……13

Зикун Наталія. Публіцистичний характер українського дискурсу гумористично-сатиричної творчості: еволюція форм і прийомів……21

Ігітян Каріна. Константи морального ідеалу в матеріалах сучасних ЗМІ……29

Калита Олена. Етичні та юридичні аспекти регуляції журналістської діяльності в Україні……33

Капітанчук Діана. Комунікативна компетентність як важлива складова професійної діяльності журналістів……40

Кацан Ольга. Інтерпретація художніх засобів та лексичного значення слова у мемах Кота Інжира……47

Науменко Ліана. Лінник Оксана. Етика ділового спілкування як засіб налагодження зв'язків: вітчизняний та зарубіжний досвід……56

Нечипоренко Алла. Ігнатова Катерина. Стилістичні функції перифраз у мові сучасних ЗМІ..... 60

Онуфрієнко Олена. Творча особистість Митця на межі XIX – XX ст. і національно-духовне відродження у контексті формування національної ідентичності……64

Павлова Алла. Роль авторської стратегії в реалізації функцій журналістського тексту……73

Павловська Аліна. Формування духовного універсуму особистості засобами мистецтва……76

Семашко Тетяна. Лінгвістичний аспект буття рекламного дискурсу……81

Сидоренко Лілія. **Тільняк Неоніла.** Проблеми перекладу професійних термінів……...86

Скрипник Надія. Технологія проєктування як засіб професійних компетентностей при вивченні української мови……..88

Сукаленко Тетяна. Комунікативна компетентність як основа професійної культури студентів-економістів……91

Христокіна Анна. Бінарність синкриза-анакриза в структурі діалогу Сократа.....95

Чорна Олена. Формування української податкової терміносистеми в історичній ретроспективі…….. 100

Ключові слова: *політична культура, політична культура особистості, політична свідомість, національна ідея.*

A concept "political culture", her configuration, is investigational in the article Ponderable influence of political culture of personality is certain on development of s ociety. Modifications of deep mutual relations of man are considered with the state, p ower, politics, that results in considerable changes in the forms of establishment of p olitical culture of personality, the masses and leaders. Закцентовано, that it is neces sary to promote the level of political culture the Ukrainian political elite, more active to inculcate in life the Ukrainian national idea, that would answer interests of people and would become a base for creation of ideology, programs, conceptions of public and political associations.

Keywords: *political culture, political culture of personality, political conscious ness, national*

Наталія Зикун
д. н. із соц. ком., професор
завідувач кафедри журналістики, української словесності та культури
ННІ гуманітарних наук
Університет державної фіскальної служби України
м. Ірпінь, Україна

ПУБЛІЦИСТИЧНИЙ ХАРАКТЕР УКРАЇНСЬКОГО ДИСКУРСУ ГУМОРИСТИЧНО-САТИРИЧНОЇ ТВОРЧОСТІ: ЕВОЛЮЦІЯ ФОРМ І ПРИЙОМІВ

Вчення М. Бахтіна про сміхову літературу й сміхову культуру в процесі суспільно-культурного розвитку доповнювалося й конкретизувалося низкою понять – «сміхова журналістика», «сміхові тексти», «сміхові жанри», «сміхові явища», «сміхові форми», «сміховий дискурс», що засвідчують надзвичайну роль наджанрової гумористично-сатиричної творчості, яка з часом набуває виразного публіцистичного характеру.

На основі узагальнення низки журналістикознавчих розвідок, дотичних до теми дослідження, і публіцистичної практики кінця XX – початку XX

століття на широкому історичному тлі загальних літературно-публіцистичних процесів у різних національних культурах підтверджена актуалізація й активізація розвитку сміхових явищ у певні історичні періоди, що характеризуються офіційними обмеженнями в доступі до певної інформації й обміні нею.

Метою дослідження є узагальнення передумов формування публіцистичності сатирично-гумористичної творчості, оформлення гумору й сатири як самостійних медіативних тактик, виокремлення окремої жанрової групи – сатирично-публіцистичної.

Попри об'єднання в одну категорію комічного, гумор і сатира розглядаються нами, услід за М. Бахтіним, Ю. Боревим, Л. Кройчиком, А. Макаряном, Д. Ніколаєвим, Є. Озмітелем, Л. Супрун, як різні медіативні тактики. Атрибутивними особливостями гумору можна вважати добродушність і доброзичливість, здатність до самоіронії, уміння автора й адресата гумористичних текстів посміятися над собою, нейтралізованість руйнівних рефлексій, незлобивість. Сатира ж, натомість, характеризується антипатією, обуренням, презирством, ненавистю до об'єкта сатири; спрямованістю на опонентів; непримиренністю боротьби; нищівним, спопеляючим сміхом [4, с. 306 – 307].

Польський дослідник Б. Дземідок говорить про три принципово різні творчі методи комічного: гумористичний, сатиричний і проміжний, який важко назвати сатирою в традиційному розумінні цього терміна. Він його іменує насмішливо-іронічним, або знущальним [1, с. 103]. Перехідним піджанровим етапом між гумором і сатирою вважає іронію й О. Почапська [3, с. 6].

«Літературознавчий словник-довідник» визначає сатиру як особливий спосіб відображення дійсності, що полягає в гострому осудливому осміянні негативного [2, с. 6]. Гумор же автори цього видання розглядають як різновид комічного, відображення смішного в життєвих явищах і людських характерах. Гумор не заперечує об'єкта висміювання і цим відрізняється від сатири, для

якої характерне цілковите несприйняття й різке осміяння зображуваного [2, с. 176].

Сатира в суспільному дискурсі була й залишається засобом і методом організації й орієнтування суспільної думки, визначальною медіативною тактикою, яка набуває ускладнення, урізноманітнення й поширення із зростанням рівня суспільного розвитку, характеризується виразною соціальною природою, оригінальним ідейно-художнім принципом відображення реальності й особливим пафосом. Вона переживає постійні трансформації й розвиток під впливом внутрішньосистемних і зовнішніх чинників.

Уже на початку XX століття можна було говорити про оформленість українського сатиричного дискурсу, який характеризувався чіткою соціальною спрямованістю; агресивно-викривальними й агресивно-знищувальними інтенціями; розвиненою власною жанровою системою, а також використанням із сатиричною метою жанрів інших груп; багатим арсеналом лінгвістичних й екстралінгвістичних зображально-виражальних засобів. Сатиричне відображення дійсності пройшло тривалу еволюцію від фольклорних засобів до театралізованих драматичних форм, далі – до сатиричної поезії (або точніше – сатиричних віршованих форм), а згодом і до сатиричної прози як складної форми відображення складної дійсності і свідомості (які найбільше скорочують дистанцію між автором і читачем). Сатира розвивалася за принципом історичної послідовності й наступності, на основі запозичення й використання всього світового історичного досвіду. У різний час залежно від суспільних умов і завдань у культурному житті кожного народу домінував певний тип сатири: у XVII столітті це були сатиричні фольклорні твори; у XVIII столітті внаслідок соціально-економічного розшарування суспільства, разом із «аристократичною сатирою» Симеона Полоцького формується демократична (літературна) сатира із переважанням мезостильової форми (використанням сатиричних елементів в різних жанрових формах), з високим рівнем типізованості й узагальнення, переважно художньо-полемічна, мало орієнтована на реальні епізоди суспільного життя; наприкінці XIX століття набувають поширення

публіцистичні сатиричні тексти, які задовольняли вимогам пресових періодичних видань, побудовані на особливому принципі інтерпретації факту й формування публіцистичного мислення.

З огляду на орієнтованість на медійний дискурс, виразний суспільний характер, відповідність критеріям публіцистичності (функціональним, змістовим, жанрово-формальним) вважаємо за доцільне сатиру публіцистичну називати сатиричною публіцистикою. Таким чином акцентуватиметься увага на її особливій ролі і функціях. Під сатиричною публіцистикою розуміємо викривально-сатиричні оперативні публіцистичні твори, що ґрунтуються на особливому способі критично-комічного змалювання й викриття суспільних суперечностей, трансльовані через засоби масової інформації й адресовані широкій аудиторії, які забезпечують сатиричне осягнення історії й актуальною суспільної практики, формування суспільних настроїв.

Джерелами української сатиричної публіцистики у різні історичні періоди послідовно стали фольклор; творчість мандрівних поетів, переважно школярів і дячків; театралізовані форми у вигляді шкільної драми й театру вертепу; сатирична література. Усна народнопоетична творчість (українські народні думи, історичні пісні, малі фольклорні жанри) розглядається науковцями як своєрідна народна публіцистика, ефективний канал інформування, збереження й передавання інформації в часі й просторі, засіб реалізації й фіксації критичного підходу широких народних мас до оцінки суспільних і політичних подій, процесів, явищ. Передумовами формування української сатиричної літератури як дієвої зброї проти феодально-кріпосницького гніту стали в XVII столітті суспільні й соціальні потрясіння українського народу; зростання світськості й демократизація культури; виникнення нових і трансформація старих жанрів; активне проникнення фольклору в літературу; оформлення у літературі особистісного начала.

Попри наявність аналогічного виду творчості в білоруських і російських системах культури, лише українські критично-гумористичні, пародійні вірші, що зафіксували широку палітру суспільно-гострих тем, характеризувалися

виразно національним і локальним характером відображуваних фактів і осіб; осудом суспільної розшарованості, що можна розглядати як передумову виникнення публіцистичної традиції загалом і сатиричної зокрема, як показник зрілості суспільного мислення, його виразної активно-критичної спрямованості.

В українській прозі XVI – XVIII століть переважала сатира, гумор же більш широко представлений в українській віршовій та драматичній літературі. Починаючи з творчості Івана Вишенського, сатирично-викривальний напрям став найхарактернішим для прогресивного українського письменства. У XVIII столітті майже одночасно і в демократичній літературі, і в зображальному мистецтві під впливом народної сатиричної течії формується особливий вид художньої сатиричної творчості, що проявилося у формуванні як вербальних, так і візуальних сатиричних жанрів.

У XVIII ст. сформувалися такі традиції української сатири, як демократичність, реалістичність, національна й локальна маркованість, тісний зв'язок із гумором. У XIX ст. К. Пузина збагачує їх своєрідною лірикою, однак автор не зміг піднятися до усвідомлення системності суспільних проблем. Більше вдалося зробити М. Гоголю. Його завоювання в сатирі розвинув і збагатив Т. Шевченко, продемонструвавши глибоке розуміння предмета сатири, її мети і завдань.

Акумулювавши особливості й можливості науки, художньої творчості, зберігаючи з ними тісний зв'язок в умовах журналістського дискурсу, оперативності діяльності й скорочення дистанції між адресатом і адресантом, сатирична публіцистика стає якісно новим явищем, багатою і різноманітною за проблемно-тематичними, зображально-виражальними й жанровими особливостями складником національної культури, яка, зародившись у відповідь на виклики часу й очікування аудиторії, будучи продуктом розвитку суспільних відносин, формою літературно-політичної діяльності, стала помітним чинником формування суспільних настроїв в перехідні суспільні періоди. У ній поєдналися, створивши абсолютно нову якість, прийоми роботи

з інформацією, з реальним фактом, властиві науковій діяльності, художній літературі та журналістиці.

Традиції української сатиричної журналістики стали потужним і впливовим чинником розвитку публіцистичної практики. Сатирична журналістика була особливою творчою течією, яка поєднала переваги й особливості художньої й документальної форми відображення дійсності, витворивши особливий погляд на людину і суспільство. Це повною мірою відобразилося і в її системі жанрів, формування якої фактично завершилося на початку XX ст. Система поєднувала вербальні (віршовані й прозові) і зображальні конструкти, що є межовими в публіцистиці. Для жанрів сатиричної публіцистики характерна низка ознак, яка засвідчує їхній синкретичний характер, що зумовлюється поєднанням різних підходів до трактування факту, характерних для наукового, літературного, публіцистичного й мистецького дискурсів. Сатиричні зображальні жанри публіцистики відрізняються від власне мистецьких жанрів, являючи собою цілісний комплекс вербальних і невербальних елементів.

Наукові рефлексії сатиричних жанрів еволюціонували залежно від періоду побутування жанру й системи критеріїв, які клались у їх основу. Однак відправною точкою завжди був доведений факт універсальності, історичності, перманентної змінюваності жанру й часткової відновлювальності його визначальних рис. Дослідники встановили залежність підходів до жанрового поділу від перебігу творчих процесів в суміжних видах творчості (літератури, публіцистики, зображального мистецтва тощо). У журналістській діяльності жанрова належність має принципове практичне значення, оскільки безпосередньо впливає на визначальні функціонально-змістові характеристики текстів, формування їхньої образно-виражальної системи.

Попри поодинокі пропозиції щодо визнання особливого характеру сатиричних жанрів, вони в традиційній жанровій класифікації зараховувалися до художньо-публіцистичної групи, хоча їх природа більш складна. Ми обґрунтовуємо доцільність виокремлення сатиричних жанрів в самостійну

групу (разом з інформаційними, аналітичними, художньо-публіцистичними) на основі таких жанроутворювальних чинників, як: форма художнього відображення дійсності (авторська поведінка й авторські інтенції, рівень осмислення матеріалу); своєрідність предмета відображення; особлива поетика наративу.

Попри те, що українська журналістика починалась із сатиричних видань, сюжетно-композиційні параметри реалізації сатиричних дискурсів формувалися на сторінках загальнополітичних видань – як російськомовних, так і українськомовних. Редакції, усвідомлюючи потенціал сатиричних публікацій, розширювали займані ними площі у своїх видання, розвивали співпрацю із відомими публіцистами й громадськими діячами, які водночас були й визнаними сатириками-публіцистами. Серед найактивніших авторів, які співпрацювали з декількома українськими й російськими виданнями, сприяючи формуванню сатирично-публіцистичного дискурсу й оформленню стійких сатиричних жанрових форм, були Б. Грінченко, В. Доманицький, С. Єфремов, П. Капельгородський, М. Левицький, В. Самійленко, С. Черкасенко та інші.

До видань, яким судилося відіграти видатну роль у формуванні сатирично-публіцистичних традицій, стати місцем формування сатиричних жанрів, можна віднести «Хлібороб», «Рідний край», «Громадську думку». Увійшли в історію суспільного руху й української журналістики й одеські газети «Народна справа», «Вісті» (1906 р.); «Добра порада», «Запоріжжя» (Катеринослав); «Слобожанщина» і «Порада» (Харків).

У більш пізні періоди сатирична преса була представлена різними видами друкованих видань: сатиричними журналами, ілюстрованими сатиричними додатками до газет, сатиричними листками, сатиричною газетою. Найбільше поширення і вплив на розвиток сатиричної публіцистики в перші десятиліття XX століття мали сатиричні журнали. Поняття «сатиричний журнал» по-різному визначається науковцями, однак усі визнають таку його обов'язкову умову, як єдність зображальної і вербальної складової. Ми під сатиричним журналом розуміємо друковане періодичне видання, що являє собою органічне

поєднання (тематичне, жанрове, стилістичне, ідеологічне) вербальних і зображальних сатиричних жанрових конструктів, спрямованих на відображення суспільно-політичних реалій, маніфестацію і формування громадської думки, створення й пропагування суспільних стандартів і суспільної поведінки. Результатом розвитку типологічного багатства стало виникнення тонкого сатиричного журналу, який продовжив еволюційний журнальний ряд від товстих журналів, потім щотижневиків – до тонких ілюстрованих сатиричних журналів. Періодичність їх виходу була різною (раз на тиждень; раз на два тижні; рідше – раз на місяць), однак простежувалася прив'язка до виходу у фіксований день тижня. Щотижнева періодичність забезпечувала певний рівень оперативності, водночас визначала обсяг і формат вербальних і зображальних публікацій, формувала ефект очікування в читачів.

Поява сатиричного видання як окремого типу сприяла певній легалізації сатири в період першої російської революції (а саме від червня 1905 р. до перших місяців 1906 р.), що позначився тимчасовою розгубленістю уряду й відповідною цензурною легалізацією та розвитком політичної обізнаності й активності населення на всіх територіях Російської імперії. Він став і періодом її найвищого розквіту. Однак з кожним наступним Цензурним статутом сатиричні журнали як небажаний для царського уряду елемент системи друку ставали все безправнішими. Преференції столичних журналів на друк без попередньої цензури не поширювалися на ілюстровані видання, а отже – на видання сатиричні. Сатирична публіцистика була тим сегментом журналістики, який особливо помітно трансформувався в умовах викривлення процесу інформаційного обміну; з часом вона втрачає реальний зв'язок із дійсністю, характеризується вибірковістю в об'єктах викриття, можна говорити про те, що домисел фактично замінюються вимислом, настільки великим став розрив між реальним фактом і його медійним сатиричним образом.

Цікавим для вивчення є сучасний період побутування сатири, який характеризується докорінною зміною творчих прийомів, жанрових форматів і каналів комунікування з аудиторією.

Список використаних джерел:

1. Дземидок Б. О комическом / Перевод с польского. Москва: Прогресс, 1974.
2. Літературознавчий словник-довідник / Р.Т. Гром'як, Ю.І. Ковалів та ін. Київ: ВЦ «Академія», 1997. 752 с.
3. Почапська О.І. Українська сатирична публіцистика Наддніпрянщини періоду національно-визвольних змагань 1917–1921 рр.: автореф. дис. … канд. наук із соц. комунікацій: 27.00.04 «Теорія та історія журналістики». Київ, 2009. 16 с.
4. Супрун Л. В. Мовноментальні особливості комунікаційної системи «Літературно-Наукового Вістника»: монографія. Вінниця: Вінницька обласна друкарня, 2012. 507 с.

Каріна Ігітян
студентка ННІ права
Університет державної фіскальної служби України
м. Ірпінь, Україна

КОНСТАНТИ МОРАЛЬНОГО ІДЕАЛУ В МАТЕРІАЛАХ СУЧАСНИХ ЗМІ

Моральність є базовою характеристикою людини. Моральний ідеал забезпечує існування і окремого індивіда, і суспільства в цілому. Формування моральності – завдання не тільки особисте, а, насамперед, суспільне і державне.

У сучасну епоху постмодерну соціум живе і розвивається в оточенні різноманітних джерел та потужного впливу чинників позитивного і негативного характеру, які щодня завдають ударів по почуттях суспільства та сфері моралі. До таких чинників відносяться, зокрема, засоби масової інформації (ЗМІ), які впливають на формування громадської думки, на перебіг державно-правових явищ, політичних інтересів, на соціалізацію поколінь, особливо підростаючого, його світогляд та культурні пріоритети.

Увага сучасних вітчизняних і зарубіжних вчених, що представляють різні галузі наук, зосереджуються на вивченні та аналізуванні природи моралі й